

I. U večernjim satima 26. februara, kao grom iz vedra neba, Srbiju je pogodila vest o smrti profesora Miladina Životića.

Nag dragi prijatelj i jedan od osnivača Beogradskog kruga sinoć nas je zauvek napustio. Smrt ga je zatekla u punoj angažovanosti na ostvarivanju ideala tolerancije, saradnje i razumevanja među ljudima i narodima. Miladin Životić bio je i ostaće uzvišeni moralni i ljudski uzor beskompromiskog borca protiv agresivnog nacionalizma, za mir, pravdu, ljudsko dostojanstvo i toleranciju, saopštio je Beogradski krug.

Oglasili su se i mnogi drugi:

- Profesor Životić shvatio je nešto veoma važno: da postoje univerzalni principi koji su iznad političkih ubeđenja, iznad profesije, države i naroda, i bez kojih profesija nema smisla, politička uverenja gube značaj, a narodi i države propadaju.

- Založio je bio sebe celog u najveći nacionalni posao ovog vremena, koji skoro niko nije hteo da radi, u borbi protiv srpskog fašizma, protiv zločina svog naroda, trudeći se svom snagom da sačuva druge narode od onoga što su im Srbi u ratu na ovim prostorima činili. Trčao je po Hrvatskoj i Bosni, objašnjavao da nisu svi Srbi isti, da nas ima koji ne podržavamo rat i zločine, trčao po Srbiji i pokretao antiratne ideje i akcije, trčao po

svetu da nas uključi u međunarodne organizacije za ljudska prava, koja je on želeo da izbori i pruži svima sa kojima živimo. Postojao je javno i hrabro, u teškim vremenima kada su sve nacionalne veličine nestale u budžacima straha i svoje sramote.

- Posle punih sedamnest sati putovanja i pod kišom granata, ma kolika bila njegova lična hrabrost, toliko, ako ne i više snage, trebalo je za nastup na sarajevskoj televiziji kao neko ko dolazi iz Beograda, i reći ono što je Miladin Životić rekao.

- U svakom trenutku mogli smo da mu se obratimo. Davao nam je snagu i dah i pomogao nam je da preživimo. Naučio je sve naše familije i znao je ko gde stanuje. Kada je bilo teško na Marin dvoru ili kod Vijećnice, znao je koga treba da pozove i sa kim da popriča. Bio je u stanju da sasluša sve naše jade, da upije sve naše tuge i da guta sve naše suze. Uvek je bio sa nama.

- Njegovo ime vezano je za pacifizam "Druge Srbije" i nije se libio da u najtežim trenucima rata dođe u Tuzlu i kaže da ta Druga Srbija postoji. On je neraskidivi energent demokratizacije ne samo u Srbiji, već i u Bosni i Hercegovini.

- Kao dokazani humanist i demokrat, Životić je dao sve od sebe, pa i samog sebe za približavanje dvaju, ne svojom krivicom, zavađenih naroda, albanskog i srpskog, i nalaženju načina za mirno rešavanje ovog zaista komplikovanog problema.

- Mi u Sandžaku zaista imamo puno razloga da tugujemo za profesorom Miladinom Životićem. Kada su gradovi ovde bili opsednuti tenkovima i topovima, on je upravo u Novom Pazaru održao sesiju Beogradskog kruga i time ulio nadu u pomoć i razumevanje.

- Bili smo školski drugovi na studijama, kolege na Filozofskom fakultetu. Zajedno smo se borili u studentskom protestu i za građanske slobode u Titovom režimu, zajedno smo otpušteni sa univerziteta. Ostavio je značajni trag u našem filozofskom i javnom životu i njegovom smrću i filozofska i politička javnost trpi značajan gubitak.

- Autoritarnim političkim režimima bio je načelni i uporni protivnik. Svim svojim bićem podržao je studentski protest 1968. godine, a ta podrška i aktivnost u "Praxisu" i "Korčulanskoj letnjoj školi", kao i otvaranje vrata vlastitog doma "Slobodnom univerzitetu", stajali su za, zajedno sa sedmoricom kolega, filozofa i sociologa, mesta profesora Beogradskog univerziteta 1975. godine.

- Miladin Životić bio je svakako naš najznačajniji aksiolog. Aksiologija je nauka o vrednostima. Ako bih danas tražio najvišu vrednost u njegovom ličnom kućištu /vrednosti (...) bila bi to komunikacija koja doseže do drugog doveka. Iz ovog osnovnog aksiološkog uverenja proiztekao je i njegov politički angažman koji se poklopio sa ovim tragičnim zbivanjima. Zato je razvažavanje razlika naš najveći ljudski zadatak. U jednoj prilici nazvao je studente "novim protestantima". U njegovom poslednjem spisu koji je s pravom nazvao *Contra Bellum*, može se videti da je kontinuitet svog filozofskog i ljudskog angažovanja za pacifizam shvatio kao osobeni protestantizam. Bio je protestant razlika.

- Nevladine organizacije ne mogu postati filijala ni jedne partije. Miladin Životić se odlučno držao tog gesla, to je izazivalo velike nesporazume i osporavanja.

Užasno ga je potresalo to što nije bilo mesta za treću poziciju na političkoj sceni Srbije. On je nastojao da Beogradski krug postavi kao moralni korektiv onih koji dolaze i odlaze sa vlasti.

- Bio je to čovek koji nije imao satisfakciju ni zbog toga što su ga onako sramno, sa kolegama, 1975. izbacili sa fakulteta, ni sada, kada je zahvaljujući velikom delom i njemu, zaustavljena nacionalna histerija. Nije mu se niko izvinio za silne telefonske pretnje da će ubiti njega i njegovu decu i da će ga ostaviti bez hleba. Miladine, doviđenja u "Drugoj Srbiji".

2.

Miladin Životić rođen je 1930. godine u Beogradu. Studirao je filozofiju na Beogradskom univerzitetu, gde je i doktorirao (Teorija saznanja u filozofiji pragmatizma, 1962). Juna 1958. godine izabran je za asistenta za Istoriju filozofije, a 1969. izabran u zvanje profesora filozofije. Kao stipendista boravio je 1960/61 u SAD, kao i kasnije (1970/71) u okviru programa univerzitetske razmene. Tokom dva mandata bio je predsednik Srpskog filozofskog društva, kao i glavni urednik stručnog časopisa *Filozofija*. Bio je jedan od osnivača i vodećih članova čuvene grupe "Praxis" i "Korčulanske škole" (1964-1974). Zbog svojih liberalnih ideja i angažovanosti, a na osnovu posebnog zakona donetog samo za tu priliku, bio je 1975. godine zajedno sa još sedam profesora udaljen sa Filozofskog fakulteta. Na Beogradski univerzitet vraćen je 1987. godine, gde je predavao Savremenu filozofiju. Penzionisan je 1994. godine.

Miladin Životić učestvovao je na mogim naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu i objavio veći broj knjiga, eseja i studija (Pragmatizam i savremena filozofija, 1966; Čovek i vrednosti 1969; Egzistencija, realnost i sloboda, 1972; Revolucija i kultura, 1982; Aksiologija, 1986; Contra Bellum, u pripremi, i dr). Bio je osnivač i direktor filozofsko-književne škole u Kruševcu, koju je napustio u znak protesta zbog nacionalizma.

U studiji "Čovek i vrednosti", Životić piše: ... Jedna od najbitnijih karakteristika kojom se čovek razlikuje od drugih, prirodnih bića je njegova sposobnost da razlikuje istinito od lažnog, lepo od ružnog, dobro od zla, pravedno od nepravednog, napredno od nazadnog. Mogućnost ovih razlikovanja nastaje u procesu stvaranja pozitivnih vrednosti. Čovek unosi vrednosti u stvarnost. Pozitivne vrednosti omogućavaju pojavu određenih merila procene ljudske stvarnosti; ta merila ocenjivanja zatim usmeravaju dalji proces izgrađivanja vrednosti. Jedna od osnovnih karakteristika prakse stvaranja vrednosti je uzajamna uslovljenost vrednosti kao rezultata praktične delatnosti, kao pozitivne činjenice i merila, kriterijuma ocenjivanja stvarnosti, stvorenih na osnovu tih rezultata.

Na osnovu ovih i sličnih stavova, Životić će od strane tadašnjeg režima zaraditi epitet "kritičara svega postojećeg" i konsekventno biti proglašen za "moralno-politički nepodobnu" ličnost.

U teškim vremenima neposredno pred i nakon raspada Jugoslavije, Miladin Životić staje na čelo Građanske akcije za mir, a od početka 1992. godine vodi Beogradski krug - udruženje nezavisnih intelektualaca koje se

"zalaže za uspostavljanje slobodnog, otvorenog, pluralističkog, demokratskog i racionalnog građanskog društva, za uspostavljanje opšte kulture mira, dijaloga i saradnje, kao i za toleranciju svih političkih, verskih, nacionalnih i drugih razlika. Beogradski krug se zalaže za stvaranje institucionalnih osnova za zaštitu svih ljudskih i individualnih sloboda i građanskih prava i prava Drugog".

Tokom svog petogodišnjeg rada, Beogradski krug održao je bezbroj sesija na kojima je raspravljano o svim otvorenim moralnim, političkim, kulturnim i društvenim pitanjima. Beogradski krug izdaje svoj istoimeni dvojezični (srpskoengleski) prestižni časopis. Uporedo sa tim, u izdanju Kruga objavljeno je više od dvadeset knjiga, između ostalog, i zbornici *Druga Srbija* (1992) i *Intelektualci i rat* (1993). U svom tekstu "Disidenti i rat" profesor Životić konstatuje: "Slobodno društvo postoji samo tamo gde postoji slobodno područje duha, područje oslobođeno planera i njihovih proračuna, njihovih vizija. Kraj doktrinarstva je prvi uslov za novi početak, za pojavu otvorenosti prema svemu što se javlja kao težnja da se razume svet i gradi prema ljudskoj slici i prilici. Tek u tom društvu, demokratski otvorenih dijaloga neće više biti prognanika, disidenata. Biti izgubljen za saživot sa drugim slobodnim ljudima, znači uvek i gubitak autentičnosti. Zato doktrinari tako liče jedni na druge". U tom smislu, u jednom nedavnom intervjuu, prof. Životić još jasnije eksplicira ovu misao: "Ključna uloga intelektualaca bila je u tome što nisu uspeli da odgovore na izazove krize, već su vraćanjem na nacionalnu romantiku društvo odveli u katastrofu. Pitanje o kome se puno govori, a nije apsolvirano, jeste uloga intelektualaca u pretvaranju krize u katastrofu".

Za svoje anti-ratne napore, Beogradskom krugu dodeljena je "Peace Prize" Danske fondacije za mir (1993). Najnoviji naponi Miladina Životića i Beogradskog kruga, uz saradnju Građanskog foruma Tuzle i Anti-ratne kampanje iz Zagreba, bili su usmereni na organizovanju "Građanskog dijaloga između Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Jugoslavije", kao stalni oblik saradnje radi otklanjanja posledica ratnih zločina.

3.

Miladin Životić bio je među glavnim ovogodišnjim kandidatima za Nagradu tolerancije *Naše Borbe* (dodeljena je "Studentskom protestu").

U opštoj moralnoj, kulturnoj i političkoj kontaminaciji koja nas je zadesila, veoma je teško oštećen i naš vrednosni sistem. Fundamentalne društvene vrednosti i pojmovi poremećeni su do te mere da se Srbija našla u biblijskoj situaciji Vavilonske kule: svi su se toliko raspricali jezikom i rečima koji drugi ne razumeju da naša društvena kula nikako da počne da se gradi.

Žrtva ove vrednosne i pojmovne zbrke je i sama suština tolerancije. Mnogi su skloni da suštinu tolerancije izjednače sa tzv. finim manirima i nezameranjem drugima. Na ovaj način, najčešće polazeći od sebe, traže pokriće za svoj lični oportunistički i nadri intelektualizam. Zato nema podmuklijeg udarca u meki trbuh tolerancije od licemernog ponašanja koji polazi od stava da "nije u redu način" na koji je neko u pravu.

Suprotno tome, kult tolerancije mora biti apriorna moralna vrednost i poiazni postulat u konkurentskim, konfliktnim i odgovornim odnosima među ljudima.

Sušтина tolerancije veoma je jednostavna i svodi se na sledeće: možeš reći šta god želiš i možeš uraditi šta god želiš. Ali pozor! Sve što kažeš i sve što činiš može da bude, i biće, upotrebljeno protiv tebe. Zvuči drastično? Nikako. To su samo fundamentalne vrednosti otvorenog, demokratskog i odgovornog društva i ideali pravne države i vladavine prava na koje se svi tako rado pozivamo.

Nije neuobičajeno da ljudi činjenice zamene sa onim što im se čini. Ljudi su dugo verovali da se Sunce okreće oko Zemlje jer im se to tako činilo. Činjenice, međutim, govore suprotno. Zbog toga što je po prirodi impulsivan i odlučan nekima se može učiniti da tolerancija nije jača strana profesora Miladina Životića. Međutim, činjenice govore suprotno.

Tolerancija Miladina Životića suštinskog je karaktera i najjača je strana njegove ličnosti. U ovim teškim vremenima on je to bezbroj puta pokazao i dokazao: Beogradski krug, Druga Srbija, Bosna, Sarajevo, Tuzla, Alternativni parlament građana, Mostar, Crikvenica, Letnja škola demokratije, Budimpešta i mnogobrojni drugi projekti i publikacije. Uostalom, rad i aktivnosti Miladina Životića za "drugu" Srbiju za koju se on sa svojim prijateljima i saradnicima u okviru i van Beogradskog kruga od "nultog dana" zalaže već su opštepoznate istorijske činjenice.

Na savremenoj javnoj sceni u Srbiji teško da je bilo takve ličnosti koja objedinjava sve vrednosti otvorenog, demokratskog i intelektualnog zalaganja za suštinsku toleranciju i dijalog od profesora Miladina Životića.

Stevan Lilić

Profesor Pravnoga fakulteta, Beogradski Univerzitet